

MGR WOJCIECH KWIATKOWSKI

absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

e-mail: wojciech.kwiatkowski95@gmail.com

ROSYJSKI MECHANIZM DESTABILIZACJI JAKO WSPÓŁCZYNNIK STRATEGII WALKI – WYBRANE ASPEKTY¹

ABSTRAKT

Dążenia do ingerowania państwa „X” w politykę wewnętrzną państwa „Y” i próby wpływania na nastroje jego ludności nie są zjawiskiem nowym. Poszczególne organy państwowe starają się umocnić swój przekaz i skutecznić go przy wykorzystaniu mechanizmów destabilizacji. Ich zakres oraz wymiar bywa bardzo zróżnicowany. Niezwykle szerokie spektrum w tej dziedzinie można przypisać Federacji Rosyjskiej. Przygotowany artykuł ma umożliwić przegląd wybranych aspektów mechanizmu używanych przez Rosjan celem prowadzenia działań destabilizacyjnych. Przedstawione zostały przykłady z lat 2014–2020, kiedy to stosowane przez Kreml zabiegi socjotechniczne miały bardzo intensywny charakter. Przybliżono zatem rosyjską działalność w postaci m.in. posługiwania się elementami wojny hybrydowej, jak chociażby szerzenie dezinformacji czy używanie środków w obszarze *fake newsów*. Ponadto dotknięto tematu działań wymierzonych w jedność i integralność terytorialną państw. Niniejszy artykuł w głównej mierze traktuje o problemie w ujęciu polskim, ale poruszono także zagadnienia o wymiarze międzynarodowym. Zaprezentowano przykłady działalności wymierzonej tak w państwo i społeczeństwo pol-

¹ Artykuł powstał w oparciu o pracę magisterską.

skie, jak również innych krajów. Poznanie przytoczonych wymiarów mechanizmu powinno uwrażliwić odbiorców na treść udostępnianych informacji i zmusić ich do refleksji nad źródłem transmisji oraz autentycznością przekazu.

SŁOWA KLUCZOWE

bezpieczeństwo narodowe, destabilizacja, wojna hybrydowa, *fake news*, wojna informacyjna

Przyjęty: 23.07.2021; Zrecenzowany: 27.08.2021; Zatwierdzony: 01.09.2021

THE RUSSIAN DESTABILIZATION MECHANISM AS A FACTOR OF THE COMBAT STRATEGY – SELECTED ASPECTS²

ABSTRACT

The efforts to interfere with state «X» in the internal policy of state «Y» and attempts to influence the mood of its population are not a new phenomenon. Individual state organisms endeavour to strengthen their message and make it effective by using the mechanisms of destabilization. Their scope and size can be highly diversified. The extremely broad spectrum in this area can be attributed to the Russian Federation. The article is intended to provide an overview of selected aspects of the mechanism used by the Russians in order to carry out destabilization activities. Examples from the years 2014–2020 are presented, which was a time when social engineering measures used by the Kremlin were of a very intensive nature. The article shows the Russian activities in the form of, inter alia, the application of hybrid warfare elements, such as dissemination of disinformation, or using fake news measures. Further, the subject of actions aimed at the unity and territorial integrity of states has been touched upon. This article deals primarily with the problem perceived from the Polish perspective, but also addresses issues of an international dimension. Examples were presented of activities aimed at both the Polish state and society and at other countries. Exploring these dimensions of the mechanism should sensitise

² The article is based on a master's thesis.

the public to the content of the information provided and make them reflect on the source of the transmission and the authenticity of the message.

KEYWORDS

national security, destabilisation, hybrid warfare, *fake news*, information warfare

Received: 23.07.2021; Reviewed: 27.08.2021; Accepted: 01.09.2021

1. WPROWADZENIE

O tym, jak istotnym narzędziem w prowadzeniu walki jest destabilizacja, wiadano już w starożytności. Sun Zi, tworząc w VI w. p.n.e. dzieło pt. „Sztuka wojny”, poświęcił temu zagadnieniu część swojej pracy. Można było dowiedzieć się m.in., jakich podstępnych zabiegów należy się dopuszczać, aby osiągnąć przewagę w walce: „Zamiary i plany zaszkodzenia wrogowi nie sprowadzają się do jednej metody. Czasem przeciąga się na swoją stronę ludzi mądrych i szlachetnych, z otoczenia wrogiego władcy, aby pozbawić go doradców. Czasem wysyła się ludzi zdradzieckich i niebezpiecznych w celu rozbicia jego administracji. Wysyła się też fałszywe informacje, aby odsunąć ministrów od wrogiego suwerena” [1, s. 54].

Podobnie jest również w XXI w. Współcześnie także wykorzystuje się wszelkie dostępne możliwości do osiągnięcia zamierzonego celu. Co prawda znacznie zmieniły się siły i środki, ale wspólnym mianownikiem jest prowadzenie w szeregach przeciwnika działań destabilizacyjnych dla osiągnięcia własnych korzyści. Agresja może mieć zatem wielowymiarowy charakter. Stosowanie przez podmioty niekonwencjonalnych metod prowadzenia walki wiąże się z potrzebą organizacji odpowiednich zabezpieczeń przez organizmy państwowe. Stosunkowo nowoczesnym środkiem oddziaływania na stronę drugą stał się zwłaszcza Internet. Skutkiem tego jest konieczność posiadania przez państwa mechanizmów pozwalających przeciwdziałać różnego rodzaju atakom, jak np. w przestrzeni cybernetycznej.

Próby działań destabilizacyjnych zostaną zaprezentowane na przykładzie rosyjskim. Wiąże się to z faktem, że Federację Rosyjską należy wskazać jako jedno z państw najbardziej zaangażowanych w prowadzenie walki sposobami niekonwencjonalnymi [3, s. 109–112; 4, s. 5–6]. Przykładów w tym aspekcie jest bardzo wiele. Zaangażowanie rosyjskich sił wojskowych na Ukrainie,

próby działań mających na celu dezinformowanie społeczeństwa w Polsce, zabiegi propagandowe na forum Unii Europejskiej czy spowodowanie wybuchu składu amunicji w Czechach to tylko niektóre z nich [5; 7; 8].

Stąd też przyjęta hipoteza, według której Federacja Rosyjska dąży do ingerowania w wewnętrzne sprawy innych krajów (z naciskiem na sąsiednie), wykorzystując do tego środki z zakresu destabilizacji, jednocześnie formalnie nie pozostając stroną. Wpływy i możliwości, jakie Rosja posiada w tym obszarze, są niezwykle rozległe. Analizie poddane zostaną zatem tylko wybrane aspekty rosyjskiego mechanizmu.

Zasadniczy problem badawczy, wokół którego została zbudowana narracja, kryje się pod pytaniem: w jaki sposób Rosjanie starają się oddziaływać na organizmy państwowe i ich społeczeństwa? Spośród rodzajów działań wyselekcjonowano obszary wojny hybrydowej, jak np. dążenie do rozbicia jedności i integralności terytorialnej państw, wykorzystywanie *fake newsów* czy prowadzenie wojen informacyjnych. Będą one podlegać badaniu, bowiem wydają się niezwykle powszechnie przez Rosjan stosowane. Nadrzędnym celem artykułu jest zatem przyjrzenie się tym zjawiskom na przestrzeni ostatnich lat i wykazanie praktyk, jakich dopuszcza się Rosja w prowadzeniu polityki destabilizacji. Poznanie tych zagadnień powinno ułatwić sprecyzowanie i wnikliwsze omówienie problemu. Istotne jest także wyczulenie odbiorców na stosowane przez dane podmioty próby manipulacji informacją poprzez ich zniekształcanie, a nawet kreowanie w całości. Bezrefleksyjne przyjmowanie wersji zdarzeń jako zgodnych z rzeczywistością prowadzić może bowiem do wywierania pożądanego przez nadawcę wpływu, a co za tym idzie realizacji jego interesów (choćby przez wzrost poczucia lęku i strachu). Artykuł ma zatem charakter przeglądowy i zawiera przykłady rosyjskich działań ukierunkowanych na osiągnięcie zamierzonego efektu, przy wykorzystaniu środków destabilizacyjnych.

2. HYBRYDOWY WYMIAR WOJNY

Wydaje się, że flagowym przykładem działań destabilizacyjnych w czasach najnowszych są wojny hybrydowe. Łączą one bowiem szereg przedsięwzięć o charakterze militarnym oraz niemilitarnym, które to mogą być prowadzone zarówno przez podmioty państwowe, jak i pozapaństwowe [6, s. 39–44]. Hybrydowy format wojny prowadzi się m.in. w celu dokonania określonych

zmian w danym państwie, przy tym oficjalnie nie będąc stroną konfliktu. Jewgienij Messner, jeden z prekursorów wojen hybrydowych, nazywał to zjawisko mianem „wojen buntowniczych”³. Plan opiera się o wyznaczony schemat działań: początkowo dążenie do wzbudzenia wśród licznych grup społecznych poczucia niezadowolenia, następnie skonfliktowania klasy politycznej, kryzysu gospodarczego, zainicjowania zamieszek ulicznych, a w konsekwencji tego do wszczęcia działań zbrojnych. Walką kierować mają m.in. uprzednio przeszkoleni funkcjonariusze służb specjalnych oraz żołnierze pododdziałów specjalnego przeznaczenia [2, s. 109].

Niemal według wskazanego scenariusza toczyły się wydarzenia na Ukrainie w 2014 r., kiedy to Rosjanie przejęli kontrolę nad Półwyspem Krymskim, oficjalnie nie będąc stroną w toczącym się konflikcie. Jako element destabilizujący Władimir Putin wykorzystał ludzi pozbawionych dystynkcji wojskowych, a niewątpliwie będących żołnierzami Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej. Na zarzuty o interwencję w wewnętrzne sprawy Ukrainy i udział rosyjskich żołnierzy w zajęciu Republiki Autonomicznej Krymu Władimir Putin odpowiadał, że „takie mundury można kupić w każdym sklepie” [11]. Zdaje się, że sposób zagarnięcia Krymu przez Rosję określić należy jako sukces dyplomatyczny Putina. Formalnie pozostając „z boku”, dokonano destabilizacji państwa ukraińskiego, przy tym pozbawiając go Półwyspu Krymskiego oraz południowo-wschodnich obszarów.

Przykład rosyjskich ingerencji jest o tyle właściwy, że można go odnieść również do działań wymierzonych w państwo polskie [10]. Zarzucanie polskich forów internetowych fałszywymi wpisami i powielanie ich stało się narzędziem mającym na celu skonfliktowanie i wzmocnienie wewnętrznych podziałów społeczeństwa polskiego [18, s. 11–14]. Ciągła wojna polsko-polska, z powodu przynależności Rzeczypospolitej do przeciwnego sojuszu wojskowego, wydaje się być zatem na rękę włodarzom Federacji Rosyjskiej [18, s. 11–14]. O wpływaniu przez Rosjan na scenę polityczną w Polsce mówił m.in. były minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski. Twierdził on, że „potężna machina propagandowa, jak Russia Today, jak Sputnik, jak farmy trolli, prowadzą zaciętą propagandę” [12]. Potwierdzeniem tego jest chociażby liczba powielanych wpisów w mediach społecznościowych i forach,

3 Jewgienij Messner – (ur. 09.03.1891 r., zm. 30.09.1974 r.) żołnierz rosyjski, pułkownik, strateg. Twórca doktryny *wojny buntowniczej* [9].

poddających w wątpliwość słuszność zakupu przez Polskę myśliwców wielozadaniowych F-35 Lightning II od Stanów Zjednoczonych [13]. Zaciekłość, z jaką portal Sputnik (będący narzędziem rosyjskiej propagandy) kwestionował techniczne możliwości i przydatność F-35 Lightning II dla Sił Zbrojnych RP, nakazuje rozpatrywać zakup samolotów jako element niepożądany dla rosyjskiej racji stanu i poważne wyzwanie dla Kremla [14].

Jak destabilizujące mogą być ataki przeprowadzane przez rosyjskich trolli, świadczyć mogą zdarzenia z końca 2018 r., kiedy to hakerzy działający na rzecz Rosji wdarli się do systemów Rządowego Centrum Bezpieczeństwa. Wówczas część mężczyzn w wieku od 18 do 65 lat mieszkająca na obszarze województwa podkarpackiego otrzymała wiadomości SMS dotyczące pilnego stawiennictwa w nakazanym miejscu [15]. Alert RCB miał ściśle kojarzyć się z ówczesnym kryzysem na Morzu Azowskim⁴. Sytuacja ta mogła wprowadzić chaos na danym terenie oraz wpłynąć na spadek zaufania do instytucji publicznych.

Niewątpliwie istotnym elementem wojny hybrydowej jest informacyjny aspekt walki. Łatwość jej prowadzenia ukazuje przykład Fina Veikko Korhonen (fikcyjna postać stworzona przez rosyjskiego trolla; wykorzystane zdjęcie skopiowano z profilu przypadkowego użytkownika), który przekonywał, że państwo polskie odzyskało niepodległość dzięki Rosji. Jako daty wskazywał on lata 1914 oraz 1944. Wpis ten był powszechnie kopiowany i udostępniany przez innych użytkowników, którzy nieświadomie rozpowszechniali nieprawdziwe informacje (tylko 20 proc. podobnych wpisów powielonych zostało przez innych trolli) [17]. Pożądaną treść udało się zatem przekazać przy wykorzystaniu minimalnych środków.

3. FAKE NEWS W SŁUŻBIE ROSYJSKIEGO PRZEKAZU

Jednym z założeń tzw. *fake newsów* jest także podsycenie antagonizmów narodowościowych. Swoistym dowodem na tego typu praktyki jest próba rozgrywania Polski i Ukrainy na kanwie historycznej [19, s. 13]. Wspólne dzieje Polaków i Ukraińców naznaczone są bowiem trudnymi doświadczeniami i obopólnymi oskarżeniami. Do najwrażliwszych tematów będących

⁴ Rosjanie zablokowali możliwość wpłynięcia trzem okrętom ukraińskim poprzez Cieśninę Kerczeńską na wody Morza Azowskiego. Ukraińcy w rezultacie tych wydarzeń owe okręty stracili [16].

przedmiotem sporów należą – zdaniem Ukraińców – dążenia „polskiego pana” do podporządkowania sobie ukraińskiego chłopstwa czy też obecnie wysuwane pretensje o przeprowadzenie przez komunistyczne władze Polski akcji „Wisła” (przymusowe przesiedlanie ludności ukraińskiej głównie z województw: rzeszowskiego, lubelskiego i krakowskiego) [20, s. 101–103]. W Polsce zaś żąda się rozliczenia osób odpowiedzialnych za dokonanie bestialskich mordów na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej oraz zaprzestania gloryfikacji Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii [21, s. 92–95]. Wydarzenia te stanowią źródło konfliktów między oboma narodami, a Rosjanie starają się je wykorzystać i dodatkowo pogłębiać, co doprowadzać ma do zaprzestania zbliżania się państwa polskiego z ukraińskim [32, s. 14–16].

Innym zabiegiem propagandowym jest fabrykowanie *fake newsów* odnoszących się do rewizji granic. Tutaj również można przywołać przykład Polski i Ukrainy. W 2018 r. strony i fora internetowe w Polsce obiegała informacja jakoby prezydent Ukrainy Petro Poroszenko miał zasugerować, że Przemysł jest miastem ukraińskim słowami: „My, Ukraińcy nigdy nie pogodzimy się z faktem, że Przemysł pozostaje w rękach Polaków” [22]. Relacja ta okazała się nieprawdziwa, lecz jej niezgodność ze stanem rzeczywistym stwierdzono dopiero po tym, jak poruszyła opinię publiczną w Polsce.

Analogiczną sytuacją było dyskusowanie na temat potencjalnego rozbioru Ukrainy przy udziale strony polskiej. W 2018 r., w należącej do rosyjskich mediów państwowych kanale Rossija 1, odbywał się program publicystyczny, w którym podjęto się próby określenia odpowiedniego przebiegu granic Ukrainy, okrojonej z części zachodniej (ziemie te miały wejść w skład Polski) oraz ze wschodnich i południowych obszarów państwa (te natomiast miały zostać włączone do Federacji Rosyjskiej) [23]. Przypuszczać można, że emisja tak sformułowanego programu i przekazane w nim treści były zabiegiem celowym. Przedstawienie Polaków jako fałszywych przyjaciół, czyhających tylko na okazję do rewizji granicy wschodniej, mogło prowadzić do zantagonizowania narodów ukraińskiego i polskiego, co też zdaniem badacza Przemysława Żurawskiego vel Grajewskiego stanowi cel rosyjskich rządzących [24, s. 72].

Kolejnym przykładem dezinformacji był zamieszczony na portalu Twitter wpis rosyjskiego senatora Aleksieja Puszkowa odnośnie rzekomego nieudzielenia przez stronę polską zgody na przelot samolotów z Rosji do Włoch nad

terytorium Rzeczypospolitej Polskiej [25]. Fakt, że ładunek miała stanowić pomoc medyczna dla borykających się z epidemią koronawirusa COVID-19 Włochów, dodatkowo oburzał opinię publiczną. Wiadomość została powielana przez innych użytkowników portalu, a jej treść przetłumaczona i podana dalej przez Sputnik. Polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych szybko zdementowało informację podaną przez Aleksieja Puszkowa, ale trudno nie dostrzec strat wizerunkowych, jakie ów wpis mógł wyrządzić [26].

Strach ludzi spowodowany pandemią koronawirusa COVID-19 jest przez rosyjskich hakerów wykorzystywany do wprowadzania w obieg coraz bardziej absurdalnych teorii. Farmy trolli na masową skalę fabrykują wpisy mające na celu wzbudzenie wśród społeczeństw poczucia obawy i niepewności. Dużą popularnością w Internecie cieszy się stworzona przez Rosjan informacja, że wirus SARS-CoV-2 jest tylko przykrywką, a prawdziwym zagrożeniem dla ludzkości jest rozwój sieci 5G. Według tej teorii technologia mobilna piątej generacji ma za sobą nieść zachorowania o objawach analogicznych do chorych cierpiących na nadwrażliwość elektromagnetyczną [27].

Równie nieprawdziwa była wiadomość, wedle której żołnierz armii Stanów Zjednoczonych, stacjonujący wraz ze swoim oddziałem na Litwie, miał zarażać ludzi koronawirusem. Przywołać można także *fake newsa*, który stanowił, że opozycjoniści na Białorusi celowo starali się zakazić swoich rodaków koronawirusem, aby wprowadzić anarchię i w konsekwencji tego pozbawić władzy Aleksandra Łukaszenkę [27].

Chętnie powielanym jest także wpis, w którym pojawia się oskarżenie, że za pandemię COVID-19 odpowiedzialni są Amerykanie. To ono mieli stworzyć SARS-CoV-2 w stanie Georgia, a wirus miał posłużyć jako broń biologiczna. Potencjalnym celem ataku wojsk Stanów Zjednoczonych miały być Rosja lub Chiny [27].

W trakcie trwania pandemii COVID-19 Rosjanie dokonali także zabiegu wymierzonego w porządek publiczny w Polsce. Wówczas to udało im się doprowadzić do chaosu i paniki część społeczeństwa. Hakerzy z Rosji rozpowszechniali informacje dotyczące odizolowania części mieszkańców czy też na temat tajemniczych ruchów wojsk [28]. Przykład treści SMS krążących wśród Polaków i coraz szerzej powielanych (pisownia oryginalna):

„Mam złe wieści z wawy – podobno Poznan ma być wkrótce odizolowany jako całe miasto bo mamy niby już około 250 przypadków...”

Ola czy możesz podpytać w tym „wojskowym” źródle informacji. Bo podobno się jakieś ruchy zaczęły :(”.

„Moje źródło mówi że jeśli tempo zarażeń się będzie utrzymywać lub zwiększać to odizolują Poznan od świata w poniedziałek”.

„Wojsko stawia namioty na Szwajcarskiej bo szpital jest głównym szpitalem na wojewodztwo”.

Dodać należy, że te i podobne SMS-y rozsyłane były w marcu 2020 r., kiedy pandemia była jeszcze w Polsce wielką niewiadomą, a jej skutki trudne do przewidzenia. Rosyjscy hakerzy podstępnie wykorzystali strach polskich obywateli przed nieznanym zagrożeniem.

4. PODSUMOWANIE

Jak zatem przedstawiono, Rosjanie usiłują wpływać na sprawy wewnętrzne innych państw, w tym celu chętnie korzystając z dostępnych sił i środków. Działalność destabilizacyjną należy zaliczyć do jednej z najważniejszych metod. Narzędzia destabilizacji stały się dla Kremla niezwykle istotnym i cennym instrumentem, a umiejętnie dysponując posiadanym potencjałem, również bardzo skutecznym.

Biorąc więc pod uwagę powyższe czynniki, wynik badań jest jednoznaczny i Rosję należy uznać za odpowiedzialną za znaczną część ataków o charakterze destabilizacyjnym. Rosjanie posługują się szeregiem środków mających prowadzić do oddziaływania na organizmy państwowe oraz ich społeczeństwa. Federacja Rosyjska zdaje się bowiem stosować wiele socjo-technicznych zabiegów z obszaru m.in. manipulacji informacją, kreowania rosyjskiej wizji rzeczywistości, promowania własnych koncepcji (np. *ruskiego miru*), dążeń do skłócenia ze sobą społeczeństw i całych narodów. Skuteczność tych prób ocenić należy jako wysoką, gdyż zauważalne są ich wymierne efekty (jak np. w postaci potęgowania strachu ludności Europy podczas pandemii COVID-19) [30, s. 26–29].

Wydaje się, że osoby odpowiedzialne w Rosji za propagandę doskonale potrafią posługiwać się chociażby narzędziami wojny hybrydowej. Zajęcie Autonomicznej Republiki Krymu stanowi tego swoisty dowód. Rosjanie

chętnie korzystają również z informacyjnego wymiaru walki. Bezpodstawne oskarżanie swoich przeciwników oraz dążenie do ich zdyskredytowania na arenie międzynarodowej stało się nieodłącznym elementem rosyjskiej polityki. Farmy trolli masowo produkują fałszywe informacje, a rozpowszechniając je w mediach społecznościowych, liczą na ich przekazywanie przez nieświadomych manipulacji użytkowników.

Zaprezentowane przykłady *fake newsów* miały umożliwić zapoznanie się z mechanizmami, jakimi posługują się hakerzy działający na rzecz Federacji Rosyjskiej. Przedstawione działania rosyjskich trolli internetowych prowadzić miały do destabilizacji danych państw i wywoływać chaos wśród ich społeczeństw oraz umacniać i rozpropagowywać przekaz Kremla.

Podobnych co do ukazanych wpisów można mnożyć, gdyż tylko od 2015 do 2019 r. na świecie doszło do ponad 5 tysięcy ataków rosyjskich trolli. Przeszło 2000 aktów dezinformacji dotyczyło Ukrainy. Na kolejnych miejscach znajdowały się Stany Zjednoczone (ok. 1200) oraz Unia Europejska (700). Przez te cztery lata Polska na celowniku rosyjskich hakerów znalazła się 120 razy [29].

Z powyższych treści należy wysnuć wnioski, iż Rosjanie poszukują środków walki, które umożliwią im realizację swoich interesów, przy tym oficjalnie nie angażując Rosji jako strony konfliktu. Formalnie pozostając w roli obserwatora, Federacja Rosyjska dąży do wpływania na politykę (tak w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym) obcych państw i oddziaływania na ich społeczeństwa. Intencją Rosjan jest rozbijanie poczucia wspólnoty i jedności narodowej oraz uderzanie w zasadę integralności terytorialnej. Przykład zajęcia Krymu przez Rosję udowodnił, że Rosjanie posiadają w tej materii realną siłę.

Co również widoczne, niezwykle istotnym narzędziem dokonywanej przez Rosję destabilizacji pozostaje prowadzenie wojny informacyjnej. Stosowanie zabiegów dezinformacyjnych, przy wykorzystaniu chociażby kontrolowanych przez siebie mediów, ma na celu kształtować nastroje społeczne zbieżne zarazem z oczekiwaniami Rosjan⁵. Jako że jest to stosunkowo tani i bardzo skuteczny sposób oddziaływania na opinię publiczną, praktyki tego typu będą najprawdopodobniej kontynuowane.

5 Pokazały to np. wydarzenia na wschodzie i południu Ukrainy, kiedy rosyjskie massmedia przekazywały propagandę na temat faszystowskiego zagrożenia, płynącego z Ukrainy Zachodniej. Sprzyjało to zantagonizowaniu ze sobą mieszkańców Krymu i Donbasu z resztą obywateli państwa ukraińskiego [31, s. 151–156].

Jednym ze stałych celów rosyjskiej propagandy jest Polska. Podejmowane przez Rosjan próby wprowadzenia chaosu informacyjnego w państwie polskim świadczą o wysokim stopniu zainteresowania Kremla anarchizacją życia publicznego w Rzeczypospolitej. Kierowany do obywateli polskich zmanipulowany przekaz służyć ma m.in. zdyskredytowaniu organów państwa oraz pogłębieniu wewnętrznych podziałów w społeczeństwie. Jest to o tyle groźne, iż wykorzystywane przez Rosjan elementy inżynierii społecznej są stale rozwijane i posiadają zróżnicowany wymiar.

Zadaniem państwa i narodu polskiego natomiast jest należyte przygotowanie się do sprawnego odparcia podobnych przejawów agresji. Będzie to zdecydowanie łatwiejsze, kiedy wśród polskich odbiorców przekazu wzrosnie świadomość o skomplikowanym charakterze zagrożeń, wynikającym z powszechnego dostępu do informacji. Wyzbycie się bezrefleksyjnego przyswajania podawanych wiadomości oraz identyfikacji kierunków oraz źródeł transmisji umożliwić powinno zwiększenie odporności na rosyjskie próby działań propagandowych i dezinformacyjnych.

REFERENCES/BIBLIOGRAFIA

1. Sun Zi, *Sztuka wojny, czyli trzynaście rozdziałów*, <https://trybun.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/Sztuka-wojny-Sun-Tzu.pdf>, s. 54 [dostęp 13.10.2020].
2. Sykulski L., *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*, „Przegląd Geopolityczny” 2015, t. 11, s. 109.
3. Włodkowska-Bagan A., *Rosyjska ofensywa propagandowa. Casus Ukrainy*, „Studia Politologiczne” 2018, nr 49, s. 109–112.
4. Darczewska J., *Anatomia rosyjskiej wojny informacyjnej. Operacja krymska – studium przypadku*, „Punkt widzenia” 2014, nr 42, s. 5–6.
5. *Czechy ws. wybuchu składu amunicji: jest tylko jedna wersja*, <https://www.defence24.pl/czechy-ws-wybuchu-skladu-amunicji-jest-tylko-jedna-wersja> [dostęp 03.05.2021].
6. Skoneczny Ł., *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2016, nr 14, s. 39–44.
7. *Debata: rosyjska propaganda wobec Unii Europejskiej*, https://www.europarl.europa.eu/poland/pl/strona_glowna/aktualnosci/news/2016/lipiec-2016/debata-rosyjska-propaganda-wobec-unii-europejskiej.html [dostęp 03.05.2021].

8. *Rada Północnoatlantycka: Rosja prowadzi działania destabilizacyjne na terytorium NATO*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/81476-27,rada-polnocnoatlantycka-rosja-destabilizuje-terytorium-nato.html> [dostęp 03.05.2021].
9. <http://www.grwar.ru/persons/person/3635> [dostęp 14.10.2020].
10. *Polska na celowniku dezinformacji*, <https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/polska-na-celowniku-dezinformacji> [dostęp 20.11.2020].
11. *Ukraina na żywo: Władimir Putin na konferencji: Na razie nie ma konieczności wprowadzenia wojsk*, <https://www.rmf24.pl/raporty/raport-ukraina/fakty/news-ukraina-na-zywo-wladimir-putin-na-konferencji-na-razie-nie-m,nId,1279417> [dostęp 13.10.2020].
12. <https://wideo.wp.pl/wybory-2020-waszcykowski-nie-ma-watpliwosci-rosja-juz-ingeruje-6525245860075137v> [dostęp 13.10.2020].
13. *F-35: Polska kupi „bezużyteczną i drogą zabawkę”*, <https://pl.sputniknews.com/swiat/2019072010768046-f-35-jest-tak-samo-bezuzyteczny-jak-iphone-sputnik> [dostęp 13.10.2020 r.].
14. Korniew D., *„W walce Su-35 prezentuje się korzystniej niż F-35”*. *Odpowiadamy na komentarze czytelników Sputnika*, <https://pl.sputniknews.com/opinie/2019110411300429-w-walce-w-zwarciu-su-35-prezentuje-siebardziej-korzystnie-niz-f-35-odpowiadamy-na-komentarze-sputnik> [dostęp 13.10.2020].
15. *Rosja rozpoczęła wojnę hybrydową z Polską? ABW bada fałszywe SMS-y Rządowego Centrum Bezpieczeństwa*, <https://nczas.com/2018/12/02/rosja-rozpoczela-wojne-hybrydowa-z-polska-abw-bada-falszywe-sms-y-rzadowego-centrum-bezpieczenstwa> [dostęp 13.10.2020].
16. <https://www.wprost.pl/swiat/10170765/incydent-na-morzu-azowskim-sily-zbrojne-ukrainy-postawione-w-najwyzszy-stan-gotowosci.html> [dostęp 13.10.2020].
17. Kokot M., *Rosja na dezinformacyjnej szpicy. To dopiero początek globalnych manipulacji w sieci*, <http://wyborcza.pl/7,75399,24549197,rosyjskie-trolle-zalawaja-polski-internet.html> [dostęp 13.10.2020].
18. Lelonek A., *Propaganda i dezinformacja Federacji Rosyjskiej w Polsce*, „Biuletyn/Monitoring Propagandy i Dezinformacji” 2020, nr 1, s. 11–14.
19. Györi L., Krekó P., *Breaking Europe*, „Political Capital” 2020, https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/zinc_revisionism_comparative.pdf [dostęp 20.04.2021].

20. Leszczak O., *Polska i Polacy we współczesnym ukraińskim etnicznym obrazie świata. Część II: Przegląd dyskursu medialnego*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2019, nr 2, s. 101–103.
21. Bujak P., *Polityczne spory o upamiętnienie zbrodni na Wołyniu w polskim parlamencie*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2014, nr 1, s. 92–95.
22. Stańko K., „*My, Ukraińcy nigdy nie pogodzimy się z faktem, że Przemysł pozostaje w rękach Polaków*” – miał powiedzieć prezydent Ukrainy Petro Poroszenko, <https://demaskator24.pl/my-ukraincy-nigdy-nie-pogodzimy-sie-z-faktem-ze-przemysl/ar/4726389>, [dostęp 13.10.2020].
23. *Telewizja Rossija 1: Polsko-rosyjski rozbiór Ukrainy*, <https://www.rp.pl/Konflikt-na-Ukrainie/181009974-Telewizja-Rossija-1-Polsko-rosyjski-rozbiór-Ukrainy.html>, [dostęp 13.10.2020].
24. Żurawski vel Grajewski P., *Specyfika relacji polsko-ukraińskich po 2015 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 2018, nr 1, s. 72.
25. *Oświadczenie MSZ*, <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/oswiadczenie-msz3>, [dostęp 20.12. 2020].
26. *Rosja wypuszcza w świat fake news o Polsce. MSZ reaguje*, <https://dorzeczy.pl/kraj/133883/rosja-wypuszcza-w-swiat-fake-news-o-polsce-msz-reaguje.html> [dostęp 14.10.2020].
27. Łuniewski M., *Wirusowe fake newsy w służbie Kremla*, <https://www.rp.pl/Plus-Minus/304039999-Wirusowe-fake-newsy-w-sluzbie-Kremla.html> [dostęp 14.10.2020].
28. Mierzyńska A., *Epidemia dezinformacji w Polsce. Część fałszywek wskazuje na aktywność Rosji*, <https://oko.press/koronawirus-wywolal-dezinformacyjna-powodz> [dostęp 14.10.2020].
29. *Ujawniono tysiące przypadków rosyjskiej dezinformacji*, <https://kresy24.pl/ujawniono-tysiacze-przypadkow-rosyjskiej-dezinformacji> [dostęp 14.10.2020].
30. Baluk W., *COVID-19 – Sputnik – Dezinformacja. Propaganda Rosji w dobie pandemii*, „Biuletyn/Monitoring Propagandy i Dezinformacji” 2020, nr 2, s. 26–29.
31. Pudło D., *Ukraińsko-rosyjska wojna propagandowa. Od wydarzeń na Euro-majdanie po konflikt w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 1(6), s. 151–156.
32. Kowalska M., Lelonek A., *Rosyjska wojna dezinformacyjna przeciwko Polsce*, „Program Bezpieczeństwo i Obronność” 2017, <https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/RAPORT-Rosyjska-wojna-dezinformacyjna-przeciwko-Polsce.pdf>, s. 14–16 [dostęp 13.10.2020].

WOJCIECH KWIATKOWSKI – absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na kierunku bezpieczeństwo narodowe. Obecnie przygotowuje rozprawę doktorską w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie w Szkole Głównej Służby Pożarniczej. Oficer rezerwy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

WOJCIECH KWIATKOWSKI – a graduate of the John Paul II Catholic University of Lublin in the field of national security. Currently, he is preparing a doctoral dissertation in the discipline of safety science at the Main School of Fire Service. Reserve officer of the Polish Armed Forces.